

Перспективи подальших розвідок в цьому напрямі вбачаємо в дослідженні особливостей педагогічної підтримки професійного зростання майбутніх учителів з позиції мультиплікативної концепції.

Література

1. Данилюк А.Я. Развитие человеческого потенциала средствами воспитания и социализации в условиях модернизации России / А.Я.Данилюк, А.М.Кондаков // Педагогика. – 2011. – № 1. – С.3-13.
2. Семиченко В.А. Проблема особистісного розвитку й саморозвитку в контексті неперервної професійної освіти / В.А.Семиченко // Педагогіка і психологія. – 2010. – №2. – С.46-57.
3. Морозов А.В. Креативная педагогика и психология / А.В.Морозов, Д.В.Чернилевский. – М.: Академический Проект, 2004. – 2-е изд. – 560 с.

Анотація

Стаття присвячена спробі обґрунтування концептуальних засад мультиплікативного підходу до вищої педагогічної освіти, який має забезпечити розвиток педагогічного потенціалу майбутніх учителів.

Аннотация

Статья посвящена попытке обосновать концептуальные основы мультипликативного подхода к высшему педагогическому образованию, который обеспечит развитие педагогического потенциала будущих учителей.

Summary

The article is devoted to the attempt of grounding the conceptual foundation of multiplication approach to the higher teacher's education which can support the development of pedagogical potential.

Ключові слова: концептуальні основи, мультиплікативність, вища педагогічна освіта, педагогічний потенціал.

Ключевые слова: концептуальные основы, мультипликативность, высшее педагогическое образование, педагогический потенциал.

Key words: conceptual foundation, multiplication, higher teacher's education, pedagogical potential.

Подано до редакції 15.03.2011.

УДК 371.134:371.113

© 2011.....Лебідь О.В.

ЕМОЦІЙНО-ВОЛЬОВА СФЕРА ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНЬОГО КЕРІВНИКА ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Постановка проблеми у загальному вигляді... Сучасні дослідники науки управління загальноосвітнім навчальним закладом не приділяють достатньої уваги моральній стороні професійної культури майбутнього керівника загальноосвітнього навчального закладу. Про це свідчить наявність протиріччя між необхідний та реальним рівнем сформованості професійної культури майбутнього керівника загальноосвітнього навчального закладу, де ключовими поняттями є "професія" і "культура". Професія – рід трудової діяльності; культура – духовне оснащення особистості. Отже, виконання майбутнім керівником загальноосвітнього навчального закладу своєї професійної діяльності неможливе без емоційних переживань, які допомагають йому регулювати свою поведінку. Це вказує на значущість дослідження проблеми емоційно-вольової сфери професійної культури майбутнього керівника загальноосвітнього навчального закладу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми...

У процесі нашого дослідження ми проаналізували наукові праці, які порушують проблему професійної культури вчителя та майбутнього керівника загальноосвітнього навчального закладу (Н.Багдасарьян, В.Белоліпецький, Л.Богданова, Я.Войтальянова, Б.Єрасов, Е.Ейхельберг, І.Зязюн, В.Ігнатов, І.Ісаєв, І.Клемантович, Р.Крічевський, Н.Крилова, М.Лагунова, С.Макарова, Г.Мінцберг, І.Модель, Н.Ничкало, А.Омаров, Ю.Петров, Т.Пітерс, О.Пономарьов, В.Сластьонін, Е.Тейлор, Е.Уткін, А.Червова, Е.Шиянов) а також проблему емоційно-вольової сфери особистості (І.Бех, А.Брушлинський, М.Варій, В.Зінченко, М.Каган, Л.Кравчук, В.Ортинській, А.Петровський, Л.Рубінштейн, В.Свистун, В.Селиванов, А.Щербаков).

Формулювання цілей статті... Мета статті – визначення ролі емоційно-вольової сфери професійної культури майбутнього керівника загальноосвітнього навчального закладу в його професійній діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження... Емоційно-вольова сфера професійної культури майбутнього керівника загальноосвітнього навчального закладу визначає вміння регулювати свою поведінку в складних управлінських і педагогічних ситуаціях, пов'язаних із напруженням та переживаннями. Будь-який майбутній керівник загальноосвітнього навчального закладу має основну професію – вчитель, досвід педагогічної діяльності й належний рівень сформованості педагогічної культури. З переходом на посаду керівника загальноосвітнього навчального закладу у вчителя змінюється зміст та характер діяльності, тобто педагогічна діяльність доповнюється управлінською.

Отже, майбутній керівник загальноосвітнього навчального закладу починає усвідомлювати важливість управлінської діяльності, у нього з'являються нові зв'язки та обов'язки перед суспільством. У цьому випадку управлінець повинен стати еталоном поведінки для своїх підлеглих та учнів.

Авторитет майбутнього керівника загальноосвітнього навчального закладу проявляється в тому, як він керує своїми емоціями в залежності від ситуації, дотримується моральних норм поведінки та виявляє свої позитивні якості при спілкуванні з професійним оточенням. Можна зазначити, що невід'ємним елементом професійної культури майбутнього керівника загальноосвітнього навчального закладу є культура почуттів, тобто емоційно-вольова сфера.

Основні поняття, які характеризують емоційно-вольову сферу професійної культури майбутнього керівника загальноосвітнього навчального закладу, – “почуття”, “емоції”, “цінності”, “мотивація”, “воля”, “потреби”.

Почуття – це переживання людиною життєвого сенсу предметів та явищ [1, с. 111]. Професійні почуття майбутнього керівника загальноосвітнього навчального закладу – це переживання та усвідомлення ним сенсу професійної діяльності та професійного світогляду.

Однією з головних форм прояву почуттів є емоції. Емоції – це безпосереднє, тимчасове переживання якого-небудь більш постійного почуття [4, с. 371].

На думку А.Петровського, емоції поділяються на дві категорії: стенічні та астенічні. Стенічні спонукають особистість до активних дій, вчинків та висловлювань, збільшують напругу сил. Астенічні характеризуються пасивністю, особистість закривається в собі, з'являється сором та болісні докори сумління [4, с. 371]. З огляду на цю класифікацію можна зробити висновок, що емоції можуть виражатися активно й пасивно. Це залежить від характеру емоцій, зовнішніх і внутрішніх факторів, що впливають на процес їх виникнення, а також від психічних особливостей майбутнього керівника загальноосвітнього навчального закладу.

Існують деякі властивості емоцій, які виділили М.Варій та В.Ортинський: універсальність, динамічність, домінантність, накопичення й зміцнення, адаптація, упередженість, заразливість, пластичність, утримання в пам'яті, іррадіація, перенесення, амбівалентність, переключення [1, с. 114]. Знання та здатність до використання в професійній діяльності всіх цих властивостей емоцій в залежності від проблемної або конфліктної ситуацій, що склалися, і визначають належний рівень сформованості емоційної сфери професійної культури майбутнього керівника загальноосвітнього навчального закладу.

У рамках пропонованого дослідження розглядаються емоції майбутнього керівника загальноосвітнього навчального закладу як процес задоволення професійних потреб, а отже емоції будуть формою їх існування. Стосовно цього П.Симонов зазначає: “Емоція – це відображення мозком людини або тварини будь-якої актуальної потреби (її якості та значення), а також вірогідності (можливості) її задоволення, яку мозок оцінює на основі генетичного та раніше засвоєного індивідуального досвіду” [7, с. 15].

Потреба – це вибіркова залежність живих організмів від факторів зовнішнього середовища, що мають велике значення для самозбереження та саморозвитку, це джерело активності живих систем, спонукання та мета їх поведінки в довкіллі [7, с. 16].

Варто зазначити, що потреба майбутнього керівника загальноосвітнього навчального закладу має дві сторони – потреба в професійному особистісному зростанні та потреба в підвищенні рівня функціонування загальноосвітнього навчального закладу. Причому вони взаємодоповнюють одна одну.

Поняття “потреба” тісно пов'язано з поняттям “мотивація”. Мотивація забезпечує спрямованість на професійно-творче засвоєння педагогічних та управлінських знань, умінь та навичок, професійно-пізнавальний інтерес до успіху й творчих досягнень, до професійної готовності та високої оцінки своєї роботи.

На думку В.Свистун, основними компонентами мотивації є особистісна зрілість, спрямованість особистості на себе, на завдання, на взаємодію [6, с.87]. Особистісна зрілість майбутнього керівника загальноосвітнього навчального закладу проявляється як прагнення до самореалізації та самостійності, прагнення досягти високих результатів у професійній діяльності, упевненість у своїх силах та можливостях, інтерес до професійної діяльності своїх підлеглих та учнів. Спрямованість майбутнього керівника загальноосвітнього навчального закладу на себе – це орієнтація на досягнення особистого добробуту, прагнення утвердити себе як лідера та підтвердити свою першість. Спрямованість на завдання передбачає, що майбутній керівник віддає перевагу потребам загальноосвітнього навчального закладу та педагогічного колективу, орієнтується на професійне виконання своїх обов'язків для досягнення загальної мети. Спрямованість на взаємодію відображає прагнення підтримувати гарні стосунки з керівництвом, колегами, підлеглими й учнями, проявляє потребу в спілкуванні та емоційних стосунках з людьми.

Усі ці компоненти мають спільну основу, на якій ґрунтується весь процес мотивації – цінності. У своїй професійній діяльності майбутній керівник загальноосвітнього навчального закладу орієнтується на цінності раціонально та емоційно. У дослідженні емоційно-вольової сфери нас цікавить емоційна орієнтація, що характеризує причину виникнення емоцій.

Цінність – це внутрішній, емоційно освоєний суб'єктом орієнтир його діяльності, і тому вона сприймається ним як власна духовна інтенція [2]. З огляду на це визначення можна зазначити, що цінності будуть невід'ємною складовою емоційно-вольової сфери професійної культури майбутнього керівника загальноосвітнього навчального закладу. З цього приводу М.Каган писав: “Роль цінностей в житті суспільства та культури двомірна – вона проявляється й у відношенні суб'єкта до об'єкта, і в міжсуб'єктних відношеннях, цінності спрямовують, орієнтують усі форми предметності та одночасно регулюють відношення людей, об'єднуючи одну та роз'єднуючи іншу групу” [2, с. 189].

Цінності визначають особистісну та професійну позицію майбутнього керівника загальноосвітнього навчального закладу, становлять внутрішній механізм, що впливає на його ставлення до навколишнього світу, професійної діяльності та є змістовною основою його професійної спрямованості. З огляду на зазначене вище можна зробити висновок, що завдяки цінності особистість здатна вибирати конкретний стиль поведінки або стан.

Воля – це свідома організація й саморегуляція особистістю своєї діяльності та поведінки, спрямованої на подолання труднощів при досягненні поставлених цілей [4, с. 387]; свідоме управління людиною своєю діяльністю та поведінкою, що виявляється в ухваленні рішення, подоланні труднощів і перешкод на шляху досягнення мети, виконання поставлених завдань [1, с. 149]; внутрішній регулятор поведінки, який виконує роль вирішального чинника, що впливає на вибір і практичну реалізацію поведінки людини [5, с. 58]. Отже, воля майбутнього керівника загальноосвітнього навчального закладу впливає на боротьбу мотивів у процесі професійної діяльності з метою збереження, утвердження обраної мети, змушує його контролювати свої дії та регулювати емоції, задля виконання професійної діяльності на високому рівні.

На думку Л.Кравчук, вольова поведінка дозволяє людині змінювати навколишню дійсність, застосовуючи знання законів розвитку природи й суспільства. Виявлення волі являє собою таку активність людини, яка пов'язана з участю в ній свідомості. Воля – це здатність людини, яка проявляється в самодетермінації й саморегуляції нею своєї діяльності та різноманітних психічних процесів [3, с. 43].

На основі вищезазначеного нами розроблено структуру емоційно-вольової сфери професійної культури майбутнього керівника загальноосвітнього навчального закладу (див. рис. 1).

Професійна культура майбутнього керівника загальноосвітнього навчального закладу проявляється в процесі виконання його професійної діяльності, мета якої досягається безпосередньо через задоволення його професійних потреб та потреб загальноосвітнього навчального закладу. При виконанні професійної діяльності майбутній керівник емоційно орієнтується на цінності. Щоб задовольнити особисті та професійні потреби, майбутній керівник повинен здійснити необхідні професійні дії, які в першу чергу він мотивує, тобто спонукати до дії. У процесі виконання дій у майбутнього керівника загальноосвітнього навчального закладу виникають емоції, які можуть впливати на процес виконання професійної діяльності як позитивно, так і негативно, тому завдання керівника – регулювати свої емоції, що означає вміти проявляти вольові якості та виконувати вольові дії. У результаті керівник отримує бажаний результат своєї професійної діяльності, тобто на високому рівні проявляє свою професійну культуру.

Високий рівень сформованості емоційно-вольової сфери професійної культури майбутнього керівника загальноосвітнього навчального закладу характеризується:

- умінням розпізнавати свої емоції, а також емоції своїх колег та учнів; умінням контролювати власні емоції відповідно до ситуації;
- щирим та відкритим проявом почуттів та переконань у своїй управлінській і педагогічній діяльності; домінуванням об'єктивних позитивних емоцій;
- дотриманням обраної лінії поведінки та коригуванням її згідно з визначеною життєвою метою;
- реалізацією свого життєвого ідеалу, наявністю чіткого уявлення про своє майбутнє, життєві цілі, умінням відокремлювати головні життєві цілі від другорядних;
- проявом основних моральних якостей у складних проблемних ситуаціях: гуманістична спрямованість, любов до людей, цілеспрямованість, відповідальність, доброта, ввічливість, тактовність, коректність, порядність, чесність, справедливість, співчуття, єдність слова та діла, громадянська мужність, рішучість, готовність прийти на допомогу;
- дотриманням у професійній діяльності моральних норм, переконань і почуттів, що відображає його власні якості;
- стійкою потребою та внутрішньо сформованим ставленням до професійної діяльності, що має різні особистісні сенси; усвідомленням значення педагогічної та управлінської діяльності, а також їх місця в професійній культурі;
- умінням осмислювати, усвідомлювати й реалізовувати цінності професійної діяльності на інформаційному, емоційному та поведінковому рівнях; умінням усвідомлювати ціннісно-сміслові ставлення до навколишнього світу, до інших людей, до самого себе;
- умінням орієнтуватися на професійну перспективу діяльності управлінця;

Рис. 1. Структура емоційно-вольової сфери професійної культури майбутнього керівника загальноосвітнього навчального закладу

- здатністю до розв’язання суперечностей між бажаним і розумним, індивідуальними й суспільними інтересами, нормою й відхиленням від неї;
- здатністю до подолання внутрішніх та зовнішніх перешкод у професійній діяльності;
- здатністю до саморегуляції своєї діяльності й різноманітних психічних процесів;
- умінням підпорядковувати своєму раціональному вибору почуття, емоції та здійсненням свідомого контролю над реакціями психофізіологічного стану;
- умінням поєднувати ризик і тверезий розрахунок.

Висновки... Зважаючи на всі характеристики високого рівня сформованості емоційно-вольової сфери професійної культури майбутнього керівника загальноосвітнього навчального закладу, можна зазначити, що вона є регулятором його поведінки, виражає складні та різноманітні відносини між керівництвом, педагогічним та учнівським колективами в процесі виконання професійної діяльності. Звідси випливає, що емоційно-вольова сфера майбутнього керівника загальноосвітнього навчального закладу та процес її формування потребує більш ретельного теоретичного вивчення.

Література

1. Варій М. Й. Основи психології і педагогіки : навч. пос. [для студ. вищ. навч. закл.] / М. Й. Варій, В. Л. Ортинський – [2-ге вид.]. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 376 с.
2. Каган М. С. Философская теория ценностей / М. С. Каган. – СПб. : ТОО ТК «Петрополис», 1997. – 205 с.
3. Кравчук Л. Розвиток емоційно-вольового компоненту соціальної сфери культури мислення молодшого школяра // Початкова школа. – 2008. – № 7. – С. 43-44.
4. Общая психология : учеб. для студентов пед. ин-тов / А. В. Петровский, А. В. Брушлинский, В. П. Зинченко и др.; под ред. А. В. Петровского. – 3-е изд., перераб. и доп. – М. : Просвещение, 1986. – 464 с.
5. Рубинштейн С. Л. Проблемы общей психологии. – М. : Педагогика, 1976. – 416 с.
6. Свистун В. І. Основні компоненти готовності студентів аграрних ВНЗ до здійснення управлінської діяльності та їх зміст // Проблеми інженерно-педагогічної освіти : зб. наук. пр. – Харків, 2006. – № 12. – С. 85-92.
7. Симонов П. В. Эмоциональный мозг. М. : Наука, 1981. – 167 с.

Анотація

У статті аналізується зміст і структура емоційно-вольової сфери професійної культури майбутнього керівника загальноосвітнього навчального закладу, а також якості, уміння та здібності, які характеризують

високий рівень сформованості емоційно-вольової сфери майбутнього керівника загальноосвітнього навчального закладу.

Аннотація

В статті розглядається зміст і структура емоційно-вольової сфери професійної культури майбутнього керівника загальноосвітнього навчального закладу, а також якості, вміння та здібності, які характеризують високий рівень сформованості емоційно-вольової сфери майбутнього керівника загальноосвітнього навчального закладу.

Summary

This article describes the content and structure of emotional-volitional sphere of professional culture of the future head of an educational institution, and describes the quality, skills and abilities that characterize a high level of formation of emotional-volitional sphere of the future head of an educational institution.

Ключові слова. Емоційно-вольова сфера професійної культури майбутнього керівника загальноосвітнього навчального закладу, професійна діяльність майбутнього керівника загальноосвітнього навчального закладу, почуття, емоції, потреби, воля, мотивація.

Ключевые слова. Эмоционально-волевая сфера профессиональной культуры будущего руководителя общеобразовательного учебного учреждения, профессиональная деятельность будущего руководителя общеобразовательного учебного учреждения, чувства, эмоции, потребности, воля, мотивация.

Keywords. Emotional-volitional sphere of professional culture of the future head of an educational institution, professional activity of the future head of an educational institution, feelings, emotions, needs, will, motivation.

Подано до редакції 04.03.2011.

Рекомендовано до друку канд.пед.наук, доц. Немченко С.Г.

УДК 37.013.3-051

© 2011.....Нікітюк Г.В.

ДО ПИТАННЯ ЗМІСТУ, СТРУКТУРИ ТА ОЗНАК ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ

Постановка проблеми у загальному вигляді... Проблема підготовки вчителя в нашій державі набуває все більшого значення. Це зумовлено глибокими соціально-політичними, духовними й економічними зрушеннями, які особливо гостро охопили сферу освіти та професійних відносин. Закони України "Про освіту", "Про вищу освіту", Національна доктрина розвитку освіти, Цільова комплексна програма "Вчитель" поставили перед вищими педагогічними закладами освіти серйозні вимоги щодо професійної підготовки сучасного вчителя. Адже саме вчитель виступає ключовою фігурою в процесі формування та відтворення інтелектуального та духовного потенціалу нації. При цьому особливу увагу потрібно звернути на вчителів початкової школи, які, працюючи з дітьми молодшого шкільного віку, розпочинають цей процес.

Вимоги щодо підготовки освічених, творчих, самостійно мислячих, конкурентоспроможних фахівців не можуть бути успішно виконані без модернізації фахової підготовки майбутніх учителів, у якій формування професійно-педагогічної спрямованості виступає одним із напрямків якісної підготовки. В зв'язку з цим проблема професійно-педагогічної спрямованості, її структура та особливості формування у майбутніх учителів початкової школи є досить актуальною і потребує подальшого дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Для розкриття особливостей професійно-педагогічної спрямованості майбутніх учителів необхідно виходити із сутності спрямованості взагалі і професійної спрямованості, яка є важливим структурним компонентом спрямованості особистості, зокрема. У розробку цієї проблеми зробили внесок Б.Г.Ананьєв, Л.І.Божович, В.В.Давидов, А.Г.Ковальов, Н.В.Кузьміна, О.М.Леонтьєв, Б.Ф.Ломов, В.С.Мерлін, В.Н.Мясищев, А.В.Петровський, К.К.Платонов, С.Л.Рубінштейн, П.М.Якобсон і інші. У зарубіжній психології цією проблемою займалися Ф.Герцберг, Д.Гілфорд, К.Левін, А.Маслоу, Г.Мюррей, Т.Томашевський, К.Янг та ін.

Спрямованість є основним структурним елементом особистості, який включає в себе потреби, інтереси, ідеали, переконання та світогляд. Існує багато визначень цієї властивості. М.Д.Левітов визначає спрямованість як "вибіркове ставлення людини до дійсності, яке своєрідно переживається і впливає на її життя і діяльність"; С.Л.Рубінштейн говорить про спрямованість як про "динамічні тенденції, які слугують джерелом багатогранної і різнобічної діяльності"; О.М.Леонтьєв вважає, що спрямованість – це "смислоутворюючий мотив"; Н.В.Кузьміна, В.С.Мерлін говорять про такі психічні властивості, які "визначають загальний напрям діяльності людини у різних конкретних обставинах життя"; Л.І.Божович, М.С.Неймарк визначають спрямованість як "ієрархічну структуру домінуючих мотивів"; А.Г.Ковальов, В.М.Мясищев, В.О.Сластьонін – як "вибіркову активність особистості у її ставленні до дійсності"; К.К.Платонов стверджує, що це активна діяльність, що орієнтована "на досягнення відносно складних та віддалених життєво важливих цілей".